

THEOLOGIA PRACTICA

Sikó Csaba*

Kolozs

Eduard Thurneysen felfogása a lelkigondozásról

Die Seelsorge in Eduard Thurneysens Auffassung. Zusammenfassung

Eduard Thurneysen war ein Vertreter, eine „Vaterfigur“ der kerygmatischen Seelsorge. Seine praktisch-theologische Tätigkeit hat die protestantische Seelsorge von Europa in der Mitte des letzten Jahrhunderts stark geprägt. Er hat seine Konzeption von Seelsorge auf dem Grund der dialektischen Theologie mit einem ausgesprochen reformatorischen Programm aufgebaut. Viele Pfarrer aus verschiedenen Ländern, dabei auch ungarisch –reformierte, haben seine seelsorgerliche Ansicht angenommen und angewandt. Aber ab den sechziger Jahren wurde Thurneysens kerygmatische Seelsorgekonzeption, wegen ihrer Mangelhaftigkeiten mehrmals stark kritisiert.

Trotz der Stärken und der Schwächen Thurneysens Seelsorgelehre kann sie dem heutigen Seelsorger helfen seine Praxis zu verbessern.

Schlüsselwörter: Eduard Thurneysen, kerygmatische Seelsorge, seelsorgerliches Gespräch, Bruch, Hilfswissenschaft.

Thurneysen lelkigondozói koncepciójának teológiai háttere

A svájci lelkészprofesszor, Eduard Thurneysen a 20. századi lelkigondozás egyik legjelentősebb atya és iránymutatója. A kerügmatikus¹ lelkigondozás szószólója és aktív művelője volt. Lelkészként ismerkedett meg Karl Barthtal, akivel nagyon szoros szakmai és baráti kapcsolatot alakított ki. Lelkigondozói felfogásának alapja a barthi dialektika-teológia volt, amely szerint minden szenvedés, baj, betegség, megtorpanás vagy más válság a bűn következménye, s ennél fogva az ember csak az őszinte bűnbánat és a bűnbocsánat által nyerhet gyógyulást, illetve állhat helyre élete.² Eduard Thurneysen lelkigondozói látásmódját a dialektika-teológia jellemző két vonása is meghatározta: a *diasztrázis*, vagyis az Isten és ember közötti áthidalhatatlan szaka-

* Sikó Csaba (Marosvásárhely, 1970) református lelképásztor és mentálhigiénés szakember a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetben végezte teológiai tanulmányait. Magiszteri fokozatot a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Református Tanárképző Karán szerzett pasztorálpszichológiából, majd a budapesti Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Karának keretében nyert mentálhigiénés szakképesítést. Jelenleg a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Református Tanárképző Karának doktorandusza. Doktori tézisének témája: *A témacentrikus interakció alkalmazási lehetőségei a gyülekezeti csoportmunkában.*

¹ Azaz: ígéhirdetésen alapuló, prófétai. Ezt a meghatározást először R. Riess használta Thurneysen lelkigondozói felfogásának megjelölésére. Ld. Riess, Richard: *Seelsorge. Orientierung, Analysen, Alternativen.* Vandenhoeck & Ruprecht Verlag, Göttingen 1973, 153. skk.

² Riess, Richard: *i. m.* 154.

dék hangsúlyozása és e szakadékot áthidaló *kegyelem* diadalának hirdetése.³ Ugyanakkor nagy hatással volt rá Johann Christoph Blumhardt (1805–1880) és fia, Christoph Blumhardt (1842–1919) lelkigondozása, melyben diákként és egyetemistaként ő maga is részesült az ifjabb Christoph Blumhardt környezetében.⁴ Lelkigondozásuk titkát abban látta, hogy – az emberi cselekvéssel szemben – Isten irgalmasságára mertek feltétel nélkül hagyatkozni. Pasztorációjuk alapja tehát ez volt: Isten úr mindenféle bűn és emberi romlottság felett, amelyeket az ő irgalmasságával győz le.⁵ Vagyis lelkigondozásuk Isten megbocsátásának hatalmára épített, amely valóságosan munkálkodik a hívő emberek életében. Lelkigondozói beszélgetéseik nagy hatással voltak az ifjú Thurneysenre, mivel ő maga is úgy érezte, hogy azokból olyan erő áradt, amely valóban segítette, irányította, és talpra állította a tőle segítséget kérő embereket. Így vall erről:

„Amikor egy-egy ilyen megbeszélés után elhagyta az ember a szobáját, akkor megint tudta, hogy belsőképpen hová tartozik, olyan volt, mintha elkallódottságából hazakerült volna. Gyakran érezte úgy az ember, mintha a vele való beszélgetés közben éles kard metszett volna el láthatatlan kötelekeket, amelyekkel meg volt bilincselve. [...] engem Blumhardtnak ezek a beszélgetései győztek meg a legerőteljesebben afelől, hogy megvan a jelentősége a valóban lelkigondozói beszélgetésnek, mint az egyház terében folyó igehirdetés megerősítőjének.”⁶

Thurneysen felfogása a lélekről

Thurneysen szerint az emberi lélek egyrészt nemcsak az ember lelki „része”, hanem test-lélek-szellemként személyes egész; másfelől önmagában is meghatározható. A testtel ellentétben a lélek önálló és független. Semmiképpen sem és nem csak a test funkciója, hanem Isten lehelleteként került az emberbe. Nem egy és ugyanazon Isten Lelkével, nem Isten kisugárzása, hanem inkább teremtményi jellegű. A test viszont nem fokozható le annyira, hogy azt csupán a lélek börtönének tekintsük. Ez nem valami mellékes, hanem emberi létünk másik fontos része.⁷ Ebből adódóan az embert egyetlen egységnek kell tekintenünk, aki viszont egy külső és egy belső (egy látható és egy láthatatlan) aspektussal rendelkezik. Egy létezése van, de két világ polgára: a látható, testi világé és a láthatatlan, lelki világé.

Thurneysen úgy tekinti, hogy a lélek halhatatlan. Ez azonban nem azt jelenti számára, hogy az ember ugyanazt a halhatatlanságot hordozná magában, mint amely az Isten tulajdona. Emberi mivoltunk harmadik vetületét pedig, a πνεῦμα-t úgy határozza meg, hogy az az Isten előtt felelős emberi személyiségünk. Ugyanakkor úgy látja, hogy a Szentírásban néha külön van választva az ember lelki és szellemi (pneumatikus) része: ψυχικός δὲ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος τοῦ θεοῦ· μωρία γὰρ αὐτῷ ἐστιν καὶ οὐ δύναται γινῶναι, ὅτι πνευματικῶς ἀνακρίνεται. ὁ δὲ πνευματικὸς ἀνακρίνει [τὰ] πάντα, αὐτὸς δὲ ὑπ’ οὐδενὸς ἀνακρίνεται. – *A nem lelki ember pedig nem fogadja el az Isten*

³ Daewel, Hartwig: Seelsorgekonzeptionen seit der dialektischen Theologie. In: *Handbuch der Seelsorge*. 1. Auflage, Evangelische Verlagsanstalt GmbH., Berlin 1983, 56.

⁴ Schneider-Harpprecht, Christoph: *Script zum Vorlesung „Seelsorge“ an der Kirchlichen Hochschule Bethel*. 1998, 1.

⁵ Thurneysen, Eduard: *Die Lehre von der Seelsorge*. Evangelischer Verlag AG, Zollikon-Zürich 1957, 142.

⁶ Eduard Thurneysen: *A lelkigondozás tana*. Református Konvent Sajtóosztálya, Budapest 1950, 88–89.

⁷ Thurneysen, Eduard: *Die Lehre von der Seelsorge*, 46.

Lelkének dolgait, mert ezeket bolondságnak tekinti, sőt megismerni sem képes: mert csak lelki módon lehet azokat megítélni. A lelki ember azonban mindent megítél, de őt senki sem ítéli meg. (1Kor 2,14–15) Máshol pedig ugyanazon lélek szó alatt jelen van mindkét összetevő: τί γὰρ ὠφελήσεται ἄνθρωπος ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῆ; ἢ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ; – *Mert mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri, lelkében pedig kárt vall? Vagy mit adhat az ember váltságdíjjal a lelkéért?* (Mt 16,26) Amit ezzel kapcsolatosan fontosnak tart és minden korabeli tudományos lélek-megközelítéssel szembehelyez, inkább az, hogy az ember a maga kettős-ségével – testi-lelki, illetve külső és belső mivoltában – annak függvényében lelki vagy testi, hogy Isten igénye és akarata szerint él-e, vagy sem. Ennek alapján a lélek gondozásának az a célja, hogy az egész embert az Isten igénye szerinti életre nevelje.

A lélek gondozása

Thurneysen az egyház egész tevékenységét az emberi lélek gondozásaként fogja fel, és ennek sajátos alkalmazása a tulajdonképpeni értelemben vett lelkigondozói beszélgetés. Ez a szemlélet egybecseng a lelkigondozás barthi felfogásával.⁸ A lelkigondozó számára az ember nem kliensként (Frankl) vagy paciensként (Freud) vagy segítségre szorulóként, hanem teremtményként van jelen. A lelkigondozás olyan beszélgetés formájában zajlik, amely Isten Igéjéből ered, és ezért az Ige hatalma alatt kell állnia. Tehát az emberi szavakon túl Isten Lelkének beszéde, kijelentése kell hogy megnyilvánuljon benne. Thurneysen nézete szerint a lelkigondozói beszélgetés nem olyan általános értelemben vett beszélgetés, amelyben egyik ember kitárulkozik lelkileg a másik előtt. Ennek „egyházi” beszélgetésnek kell lennie, tartalmát illetően pedig úgy jellemezhető, hogy az tulajdonképpen Isten Igéjének hallgatása és az arra való válaszadás.⁹ Ebben az összefüggésben a lelkigondozás bizonyágtétevés (*Zeugendienst*) az emberek felé: sajátos jellegű igehirdetés embertől emberig.¹⁰

A lelkigondozói beszélgetés értelmezése

Thurneysen élesen elhatárolja a lelkigondozói beszélgetést az általános emberi beszélgetéstől. A lelkigondozói beszélgetés magasabb rendű minőséggel rendelkezik a hétköznapi beszélgetéshez képest, ugyanis abban Isten Lelke munkálkodik, s mert ebben a beszélgetőtársak nem maradnak csupán önmaguknál, önmaguk egymás előtt való kibeszélésénél, hanem odaállnak Isten elé. Isten Lelkének erőterébe kerülve pedig átélik a Lélek átfogó, Istennel és egymással összekapcsoló munkáját, amely által valódi közösségben érzik magukat egymással is. Ugyanakkor azt is megtapasztalják, hogy szavaik Isten Igéjének szolgálatába állnak, s így Istennek, illetve az ő akarata megismerésének eszközévé válnak. Isten Lelke ezek mellett azt is munkálja bennük, hogy magukat egymás testvéreinek érezzék, ezzel pedig áthidalódik az a távolság, amely mindig is fennáll két ember között, akik két külön világ. Thurneysen így fogalmazza meg a lelkigondozói beszélgetés minden más beszélgetés feletti értékét:

⁸ Ld. Barth, Karl: *Kirchliche Dogmatik*. IV/3. Evangelischer Verlag AG, Zollikon-Zürich 1959, 1014.

⁹ Eduard Thurneysen: *A lelkigondozás tana*, 78.

¹⁰ Thurneysen, Eduard: *Seelsorge im Vollzug*. EVZ-Verlag, Zürich 1968, 24.

„[...] nem ismerte fel és nem tapasztalta meg valaki: mit is jelent és mi is tulajdonképpen az egymással való beszélgetés mindaddig, amíg nem tud erről a kifejezetten és határozottan lelkigondozói beszélgetésről, amíg maga is ebben a tulajdonképpeni és kifejezetten lelkigondozói értelemben beszélgetni nem kezdett a gyülekezeten belül egy embertársával az Isten igéjének indítására.”¹¹

Az előbbiek alapján Thurneysen kívánatosnak tartaná, hogy a keresztyének közötti minden hétköznapi profán beszélgetés felett ott lebegjen valami abból a fényből és nagyságból, amit az Isten és egymás elé odaállító lelkigondozó beszélgetés magán hordoz. Ennek bibliai alapját Pál apostol Efézusiakhoz írt levelében látja lefektetve: *Semmiféle bomlasztó beszéd ne jöjjön ki a szátokon, hanem csak akkor szóljatok, ha az jó a szükséges építésre, hogy áldást hozzon azokra, akik hallják.* (Ef 4,29) ...*mondjatok egymásnak zsoltárokat, dicséreteket és lelki énekeket; énekeljétek és mondjatok dicséretet szívetekben az Úrnak* (Ef 5,19). Értelmezése szerint az apostol olyan embereknek mondja e szavakat, akiket már megszólított Isten Igéje és megelevenítette őket az életre. Az ilyen embereknek a mindennapi beszélgetéseik során is, amikor az élet leghétköznapibb dolgairól váltanak szót, segíteniük kell egymást lelki téren, és számukra nem jelenthet teljes örömet az, hogy csupán haszontalan fecsegésekbe merüljenek. Egymással való beszélgetéseikben is meg kell mutatkoznia annak, hogy Isten Igéje megszólította őket. Ezt pedig úgy nevezi meg, mint amely az embertárs lelke felőli gondoskodás, és pedig Isten színe előtti.¹²

Thurneysen azt vallja, hogy a lelkigondozói munka eredménytelen és felesleges az Ige megszólaltatása nélkül, s hogy a hirdetett üzenet ereje határozza meg a lelkigondozás egész felépítését és megvalósulását. Ezért a lelkigondozónak arra van szüksége, hogy Isten Igéjétől és Lelkétől vezéreltetve beszélgessen a lelkigondozottal. Így tud testvérként odaállni mellé, beszéde pedig nem lesz csupán emberi bölcsesség vagy pedig saját maga kibeszélése.

Formája szerint a lelkigondozói beszélgetés: egyházi beszélgetés. Ebben különösen fontos a helyzet *felvétele* és annak a szónak az *átvétele*, amelynek meg kell érkeznie ebbe a helyzetbe. A helyzet felvétele két irányba való *hallgatás* által történik: a lelkigondozó egyfelől arra az emberre hallgat, aki felkereste őt bajával, és tőle segítséget kér. Ez a másik ember türelmes és megértő meghallgatását jelenti, amikor nemcsak szavaira figyelünk, hanem a beszédmódjára is. Másfelől: a lelkigondozónak Isten Igéjére is hallgatnia kell, hogy annak fényében és helyesen érthesse meg a hozzá forduló embert és annak nyomorúságát.¹³ Mivel azonban a lelkigondozói beszélgetés az emberi élet egészét, annak pszichológiai, világnézeti, szociológiai, erkölcsi vetületével vonja Isten ítélete alá, a beszélgetés során egyfajta törésnek kell bekövetkeznie (*Bruch*). Ekkor a lelkigondozó, a hozzá forduló emberrel folytatott beszélgetés közben átvált Isten Igéjére és olyan egyszemélyes igehirdetést végez, amelyben kimondja az ember bűnösségét és hirdeti a Krisztus által megszerzett bűnbocsánatot. Tulajdonképpen az egész lelkigondozói beszélgetés egy olyan törésvonal mentén zajlik, amely az emberi és az isteni világ síkjai között húzódik. Az ítélethirdetés és a bűnbocsánat kihirdetése nyomán következhet az, hogy a lelkigondozott *hallgat* az intő és bűnbánatra felszólító egyszemélyes igehirdetésre, amelynek ha enged, feloldozást nyer. Ha azonban valami miatt nem képes erre a ráhallgatásra, nem jut el a feloldozásig.

¹¹ Eduard Thurneysen: *A lelkigondozás tana*, 81.

¹² Uo. 80.

¹³ Thurneysen, Eduard: *Die Lehre von der Seelsorge*, 110.

Bűnbánati beszélgetés és gyónás

Az előbbi megközelítés alapján a lelkigondozás egyfajta bűnbánati beszélgetésnek is tekinthető. Ebben azért szükségszerű konkrétan beszélni a bűnről és a bűnbánatról, hogy hirdettetni lehessen Isten bűnbocsánatát is. Isten Igéje felfedi és felszínre hozza a rejtett bűnöket, hogy az ember le is tegye azokat Isten elé és megszabadulhasson azoktól. Ezért a lelkigondozói beszélgetés részben gyónás jellegű. Nem gyónás a szó tulajdonképpeni értelmében, de elvezet a bűn beismerésére is, hogy alkalma legyen a bűnbocsánat hirdetésének is. Ilyen értelemben Thurneysen úgy látja, hogy a gyónás minden lelkigondozói beszélgetés középpontja, ahol a gondozott megtapasztalja a felszabadulást.¹⁴ Ha egy lelkigondozói beszélgetés úgy ér véget, hogy nem történt meg benne valamilyen gyónás, akkor nem tekinthető befejezettnek. Ez a gyónás azonban nem azonos a római katolikus értelemben vett gyónással, utóbbi ugyanis liturgiai jellegű és az egyház intézményes feloldozása feltételhez kötött benne. Thurneysen ezzel szemben hangsúlyozza, hogy a megbocsátás Isten dolga.¹⁵

A bűnök felfedésének nem lehet végső célja a lelkigondozott leterhelése, hanem éppen ellenkezőleg, a bűn terhe alóli felszabadítása. Ezért az Isten színe előtti bűnbánat egyfelől a bűn fogvatartó erejének megtörését szolgálja, másfelől a gyónáshoz hasonló formájában megvalósuló bűnvallást, amelynek során egyik ember megvallja a bűnét a másik előtt, ez pedig bűnbocsánatot hirdet neki, a jóra inti és buzdítja.

A lelkigondozás mint egyházfegyelmi eszköz

Thurneysen a reformátori hagyományt követte, amikor a lelkigondozást egyfajta személyes intőeszköznek is tekintette, és pedig azzal a céllal, hogy Isten kegyelme győzedelmeskedjék az emberek életének vezetésében is. Az egyház afelett őrködik az intő jelleggel is rendelkező lelkigondozással, hogy az Igéből és a sákramentumokból származó erő valóban hathatós legyen a gyülekezeti tagok számára. Ebben a vonatkozásban a lelkigondozás a megszentelődés eszköze is, ugyanis azt szolgálja, hogy a gyülekezeti tagok megmeneküljenek a romlástól, az egyház teste pedig éljen és épüljön.

Thurneysen fontosnak tartotta, hogy a lelkigondozásban részesült személyek újból belekapcsolódjanak, visszaplántáltassanak a gyülekezetbe, ismét visszatáljanak az ígéhirdetéshez és a sákramentumokhoz, és elkerülhessék a további lelki tévelygést.¹⁶ Ennek értelmében a lelkigondozói törődés nem csupán az egyéni kegyesség ápolását hivatott szolgálni, hanem a gyülekezeti élet integritását is.

A lelkipásztor az egyház hivatalos szolgáljaként gyakorolhatja a lelkigondozást mint egyéni intést. Sőt: ez elsőrendű kötelessége. Az intő jelleget is bíró lelkigondozást azonban nemcsak a lelkipásztor gyakorolhatja, hanem a gyülekezeti tagok is, egymás irányában. A lelkigondozónak mindkét esetben testvérként kell odafordulnia a másik emberhez. Az élő gyülekezet egyik ismertetőjegye az, hogy a gyülekezeti tagok lelkigondozói vonatkozásban is intik egymást, és az intést elfogadják egymástól.¹⁷

¹⁴ Klessmann, Michael: *Seelsorge – ein Lehrbuch*. Neuirchener Verlag, Neukirchen Vluyn 2008, 71.

¹⁵ Thurneysen, Eduard: *Die Lehre von der Seelsorge*, 251–252.

¹⁶ Uo. 26.

¹⁷ Uo. 44.

A külső segítőeszközök mellőzése

Ebben a lelkigondozói módszerben nincs szükség külső segítőeszközre, illetve a lelkiállapot vagy a vallásos körülmények, pszichés tényezők differenciált elemzésére.¹⁸ Thurneysen azt vallotta, hogy a lelkigondozói beszélgetésben is a Szentlelket kell meghallani, s így ez a beszélgetés is a Lélek fennhatósága alá tartozik. Ha úgy kedves Isten előtt, mindkettőt megadja az ember felszabadítása érdekében; de ha úgy látja jónak, akkor mindkettőt megvonhatja, és nekünk ezt alázatosan el kell fogadnunk. A lelkigondozónak hirdetnie kell az ítéletet és a kegyelmet, úgy, amint az a Szentírásban is előttünk áll, a Szentlélek pedig tetszése szerint munkálkodik, amikor ezeket hirdetjük.

A dialektika-teológia alapján álló thurneyseni felfogás tehát nem fogad el külső kapcsolódási eszközt Isten Lelke és a bűnös ember között, például a pszichoterápiát vagy pszichopedagógiai eszközöket. Ezért a kérügmaticus lelkigondozó előtt csak egy lehetőség áll: hirdetni a specifikusan és személyre szóló Igét, amit a gondozott vagy képes meghallani, befogadni és megérteni, vagy pedig nem, és ettől függ, hogy miként alakul további helyzete: meggyógyul-e vagy pedig nyomorúságában marad.¹⁹ Ez azonban több kérdést is felvet:

1. Vajon szabad-e figyelmen kívül hagyni azt, hogy az ember sokszor önhibáján kívül – és nem hitetlensége miatt – képtelen meghallani a hirdetett ítéletet, illetve kegyelmet? Ugyanis az, hogy egy adott időpontban képes-e valaki meghallani a neki szóló üzenetet, számos zavaró tényezőtől függhet. Ezek a tényezők lehetnek értelmiek, pszichés, tapasztalatiak vagy akár egészségügyi vonatkozásúak. Továbbá: több szűrő is közrejátszik abban, hogy az illető személy úgy hallja-e meg a hirdetett üzenetet, ahogyan azt neki szánták, vagy pedig torzítva és félreértelmezve.

2. Helyes-e a lelkigondozói beszéd meghallását vagy meg nem hallását csupán a Szentlélek munkálkodásának vagy nem munkálkodásának eredményeként értelmezni? Vajon nem a mentség keresése, illetve az öngazolás rejtőzik-e ebben kimondatlanul? Hogy tudni-illik, ha eredménytelennek látszik a lelkigondozás, akkor a lelkigondozó ezzel kerülhesse meg felelősségét: „Én mindent megtettem, ami rajtam múltott. Hirdettem az ítéletet és a kegyelmet, a többi a Szentlélek munkálkodásától függ.” Talán sokszor nem is azzal van a gond, hogy *mit*, milyen hitígazságot, ítéletet, illetve evangéliumot hirdet a lelkipásztor, hanem azzal, hogy *miként* mondja: milyen lélekkel, milyen hangnemmel, milyen magasról, milyen empátiával, érzékenységgel. Tudja-e a lelkigondozó úgy átadni mondanivalóját és a hitígazságot, hogy az elfogadásra és befogadásra találjon, majd pedig hitet, gyógyulást ébresszen? Ezt a kritikát maga a kortárs Emil Brunner fogalmazta meg a Thurneysen által képviselt kérügmaticus lelkigondozással szemben (ld. *Natur und Gnade. Zum Gespräch mit Karl Barth*. 1. Aufl. J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen 1934):

„Lehetséges, hogy egy lelkigondozó – élesen fogalmazva – azért, amit mond, a mennybe, azért viszont, ahogyan mondja, a pokolba jutna.”²⁰

¹⁸ Hézszer Gábor: *Der Beistand als eine Grundfunktion der Seelsorgepraxis*. Diss. (masch.), Bielefeld – Bethel 1983, 13.

¹⁹ Thurneysen, Eduard: *Die Lehre von der Seelsorge*, 162–163.

²⁰ Idézi Németh Dávid: *Isten munkája és az ember lehetőségei a lelkigondozásban*. Kálvin Kiadó, Budapest 1993, 215.

Való igaz: amint a szél fúj, ahova akar, és hallható ugyan annak zúgása, de nincs hatalmunkban irányítani azt, ugyanúgy nincs hatalmunkban irányítani, szabályozni Isten Szentlelkét, hogy kinek-kinek életében mit és hogyan cselekedjék a lelkigondozói beszélgetés alatt. Azonban az a törekvés, amely a Lélek munkáját szabályozni, vagy legalább is keretbe szorítani próbálkozik, s amely mereven meghatározza a lelkigondozói beszélgetés menetét (hogy tudniillik a megkezdett és általános jellegű beszélgetésben be *kell* állnia a törésnek, és ezt követően *következnie kell* az ítélet és kegyelem kihirdetésének), mintha azt érzékeltetné, hogy Isten Szentlelke *csak* ezen keret betartásával munkálja a szabadulást, tisztulást, gyógyulást.

Thurneysen viszonyulása a pszichológiához és pszichoterápiához

A lelkigondozás vonatkozásában Thurneysen egyfelől elutasítja azt, hogy a pszichológia, a pszichiátria és szociológia kapcsolatteremtő eszköz lehetne Isten és ember között. Másfelől viszont azt vallja, hogy a lelkigondozói beszélgetés jó emberismeretet feltételez, s ezért a pszichológiát segédtudományként lehet igénybe venni, ugyanis ez az ember belső természetét, strukturáltságát tárja fel. A pszichológiai kutatások útján nyert ismeretek felhasználhatók a lelkigondozói beszélgetés javára. Ugyanakkor világosan kell látnunk, hogy a lelkigondozás teljesen más a pszichoterápiához képest, még akkor is, ha a lelkigondozás szintén az emberi lélek belső világának rejtelseibe avatkozik be. Az a lelki és gyakran testi megvilágosodás, illetve gyógyulás, amely Isten Igéjének munkálkodása nyomán következik be, egészen más, mint a lelki konfliktusoknak pszichológiai vagy pszichiátriai módszerek által előidézett feloldása és megszüntetése. Azonban ahhoz, hogy a lelkigondozó a bűnbocsánat Igéjével szólíthassa meg a segítségkérő embert, megfelelő képet kell kapnia helyzetéről, lelkiállapotáról. Ebben hathatós segédeszköz a pszichológia. Nézete szerint az igazi lelkigondozók igazi pszichológusok is voltak.²¹ Thurneysen azonban nem a pszichológiát ajánlja elsőként a lélektani ismeretek megszerzése érdekében, hanem a lelkigondozókat olyan lehetőségek és területek felé irányítja, amelyek inkább „indirekt” módon ábrázolják a pszichológiai működéseket. Ilyeneknek tekinti az önvizsgálat általi önismeretet, másokkal való eleven érintkezést, az életábrázolásokat; és csak ezek után, negyedik lehetőségként említi meg a pszichológiai és pszichiátriai szakirodalmat.²²

Thurneysen az önvizsgálat általi önismeretet tekinti az emberismeret elsődleges forrásának. Azt vallja, hogy aki tudatosan figyeli önmagát, és önmagával szembesülve tapasztalja meg az emberi esendőséget, gyarlóságot és nyomorúságot, széleskörűen megragadhatja az emberi természet sajátosságait. Az emberismeret megszerzésének érdekében rendkívül fontosnak tartja a másokkal folytatott beszélgetések nyújtotta eleven érintkezést, és aláhúzza, hogy elkülönülő személyek nem alkalmasak a lelkigondozói szolgálatra. Az életábrázolásokat vonatkozásában pedig nagy írók (Dosztojevszkij, Tolsztoj, Balzac) műveinek olvasását ajánlja, akik rendkívül nagy szakértelemmel ábrázolták az esendő emberi természet összekuszálódott tévutait.

Thurneysen fenntartással kezeli a pszichológiai, illetve pszichiátriai szakirodalmat, és csak megválogatva ajánlja ezeket. A pszichológia részéről csupán az emberismeretet

²¹ Eduard Thurneysen: *A lelkigondozás tana*, 147.

²² Thurneysen, Eduard: *Die Lehre von der Seelsorge*, 176–177.

fogadja el olyan eszköznek, ami segítséget nyújthat a lelkigondozásban; viszont nem az ideologizálással körülszótt emberismeretet, hanem a fenomenológiailag megalapozottat tartja megfelelőnek.

A Szentírás primátusa a lélektanl szemben

Thurneysen azt a nézetet vallja, hogy az ember és az emberi lélek igazi megismerése csak a Szentírás segítségével lehetséges. A Szentírás az ember és az emberi dolgok olyan mély összefüggéseit tárja fel és fogalmazza meg, amelyeket egyetlen lélektan sem tud jobban leírni, sem kétségbe vonni, de helyettesíteni sem. Csak akkor juthatunk el az ember igazi és helyes megértéséhez, ha őt minden gondjával és nyomorúságával Isten Igéjének fényébe állítjuk, és úgy vizsgáljuk.

„Csak akkor értjük meg majd igazából az embert, ha a Bibliából értjük meg. Ott feltárul mindaz, ami az emberben van, s amit egyetlen lélektan sem tud igazán feltárni: az ember nyomorúsága és az ember nagysága, [...] az embernek a bűn alatt való megkötözöttsége, de minden bűne ellenére és minden megkötözöttségében is mennyei Atyjához való tartozása.”²³

Úgy tekinti, hogy a pszichológia a maga felismeréseivel e mély összefüggéseket feltáró bibliai emberismeretnek a talaján tud segítséget nyújtani a lelkigondozónak.

Ebből kitűnik, hogy Thurneysen számára a Szentírás nem egy a sok lehetséges ismeretforrás közül, és semmiképpen nem másod- vagy harmadrangú forrás a pszichológia mellett, hanem ez minden emberértelmezéssel kapcsolatos megismerés alapja. A lélektan ismeretanyaga sem nem pótolhatja, sem nem egészítheti ki a Bibliából merítendő emberértelmezést, csupán arra szolgál, hogy vele világítsuk meg és fejezzük ki az Igéből nyert emberértelmezést.²⁴ Az ember a test és lélek elválaszthatatlan egységében meghatározott személyes egzisztenciája, s ez olyan végső adottság, amely nem magyarázható pszichológiai eszközökkel, hanem csak fenomenológiailag írható le. Ezen túlmenően viszont, a leírt tények végső magyarázata és emberértelmezéssé való továbbfejlesztése nem a lélektan feladata. Ugyanis mihelyt a lélektan megteszi ezt, túllépi a leíró fenomenológia határait, és spekulatívvá lesz, mivel értelmezéseit világnézeti elemekkel ötvözi.

Thurneysen tehát kijelöli a lélektan helyét és szerepét. Álláspontja az, hogy a pszichológia maradjon meg a fenomenológiai leírásnál, és ne lépjen át a világnézeti spekulatív értelmezések területére, az ember belső lényegét illető kutatásaiban pedig ne idomuljon szubjektíven szemléletekhez. Ez utóbbi esetben emberértelmezése filozófiai-spekulatív alapra épül, és ennek segítségével magyarázza, illetve értelmezi kutatása eredményeit, és pedig maga választotta módon. Így eredményei inkább világnézeti meghatározások lesznek, nem pedig objektív megállapítások, ez pedig inkább a kutatási eredmények tudományos köntösbe bújtatott és manipulált változata, mint tárgyilagos tudományművelés. A veszély abban rejlik, hogy a spekulatív értelmezések és magyarázatok egy filozófiai immanenciátant visznek bele a pszichológiába, ezzel pedig önmaga előzményei felől ragadják meg és értelmezik az embert. Így az embernek egyfajta immanens önértelmezése jön létre, amely szemben áll a bibliai emberértelmezéssel. A kettő között pedig nincs átjárás. A hit vonalán az ember nem fejthető meg önmaga természetének mélységeiből,

²³ Eduard Thurneysen: *A lelkigondozás tana*, 150.

²⁴ Uo.

hanem ellenkezőleg: kiemelkedik ezekből a mélységekből. Ennek megfelelően abban rejlik igazi lényege, hogy testi és lelki mivoltát összekapcsoló természeti léte minden pillanatában Isten előtt áll és az ő Igéjéből él.²⁵

A Szentírás alapjain álló lelkigondozásnak óvatosnak kell lennie, amikor a pszichológia megállapításainak felhasználása mellett dönt, és pedig annak világnézeti túlkapásai miatt. Tehát kritikusan kell viszonyulnia hozzá, főleg a spekulatív metafizikai értelmezéseihez. Ehhez pedig világosan látnia kell a különbséget a pszichológiai megállapítások tényei és a hozzájuk fűzött világnézeti magyarázatok között. Nem tévesztheti szem elől a Bibliából nyert emberértelmezés primátusát, mert ha félreteszi ezt és valami más alapból kiindulva közelíti meg, illetve próbálja megérteni az emberi természet lényegét, meghasonlik a maga sajátos feladatával, az Isten Igéjéből nyert megbízatásával. Azaz: a segédeszköz jellegű pszichológia észrevétlenül normává válhat számára, s ez átminősíti egész szolgálatát és eltereli azt Isten Igéjének fundamentumáról. Ebből állhat elő az a fonák helyzet, hogy a lelkigondozás vallásos színezetű pszichológiai tanácsadássá változik. Ebben az esetben a lélektani szemlélet kerül Isten Igéjének helyére, amely szimbolikussá teszi ezek eredeti üzenetét: a *bűn* az ember neurotikus megnyilvánulásainak jelképe lesz; a *bűnbocsánat* a pszichoterápiás gyógyulási folyamatban elérendő belső felszabadulás, feloldódás fogalmává minősül át; az *imádkozás* az önbizalom visszaszerzésének eszközévé degradálódik; *Isten* a végtelennel való összhang érzésének a kifejezése lesz.²⁶ Vagyis ilyen lelkigondozásban a hangsúly nem a pneumatikumra esik, hanem az antropológikumra, s bár sikeres lesz pszichoterápiái téren, azaz immanens síkon, mégsem végzi el azt a munkát, amelyet Isten Igéje szab meg számára. Hogy ezt el lehessen kerülni, az Ige alapján álló lelkigondozásnak meg kell tartania a megfelelő távolságot a pszichológia világnézeti manőverezéseitől.

Lelkigondozás – pszichiátria – pszichoterápia

Mivel a lelkigondozás sok esetben beteg lelkek gondozását jelenti, óhatatlanul találkozik a pszichiátria értelmezéseivel. Ugyanazt a helyzetet, amelyet a pszichiátria betegségeknek nevez, azt a lelkigondozás bűnnek minősíti. Itt nem két különböző álláspont feszül egymás ellen, hanem arról van szó, hogy a lelkigondozásnak mélyebbre kell látnia az ember állapotának kérdésében, vagyis nem állapodhat meg az orvostudomány vagy a lélektan megállapításainak szintjén. Míg az orvostudomány és a lélektan csupán természeti-biológiai tényként kezeli a betegséget, addig a Szentírás bizonyágtételére alapozó lelkigondozás abból a felismerésből indul ki, hogy a természeti-biológiai tényen túl egy sokkal mélyebb metafizikai zavar következményével állunk szemben, s ebben a zavarban egzisztenciálisan szenved az egész emberiség. A Biblia ezt *bűnnek* nevezi, és úgy határozza meg, mint ami az ember személyes egzisztenciájának mélyében rejlik lázadás Isten ellen. Ebből pedig az következik, hogy az embernek mindenekelőtt *beteg a kapcsolata Istennel*, és ez az alapállapota nyilvánul meg a különböző testi-lelki betegségeiben. Jézus Krisztus is így tekintett a betegségekre és kezelte azokat földi működése során. A lelkigondozás pedig nem adhatja fel ezt a Szentírás emberértelmezéséből nyert álláspontját, még akkor sem, amikor a modern természettudományos nézetekkel kell konfrontálódnia.

Mindebből az következik, hogy a lelkigondozásnak sokkal inkább az ember megszabadításán kell fáradoznia, mint csupán a gyógyításán.²⁷ Ezért bír rendkívüli jelentő-

²⁵ Thurneysen, Eduard: *Die Lehre von der Seelsorge*, 185.

²⁶ Eduard Thurneysen: *A lelkigondozás tana*, 156.

²⁷ Uo. 175.

séggel Isten ítéletének és bűnbocsánatának hirdetése. Az ember Isten ítéletének meghallása által szembesül azzal, hogy Isten megítéli betegsége okát, a bűnt, viszont bűnbocsánata elfogadásával belekapaszkodhat a kegyelembe, amely által szabadulást és gyógyulást nyerhet. Ha teljes gyógyításra törekszünk, Isten ítélete és bocsánata nem teszi feleslegessé a lélektani vagy pszichiátriai emberismeretet. Ezek ugyanis megfelelő szakszerűséggel írják le és mutatják be azt a betegséget, amelyben a lelkigondozott szenved, és betegségértelmezésük egybefonódhat a lelkigondozói emberértelmezéssel. Azonban a lelkigondozó előtt nyilvánvalónak kell lennie, hogy a teljes gyógyulás csak akkor következhet be, amikor a beteg Isten ajándékaként és a bűnbocsánat jeleként fogadja el a maga gyógyulását.

Thurneysen szerint a pszichoterápiás kezelésnek az a célja, hogy a beteg rá tudjon látni önmagára, ki tudjon lépni azokból a lelki folyamatokból, amelyek megkötik és rossz irányba terelik őt, és annyira úrrá lehessen önmaga fölött, hogy képes legyen kijavítani életvitelét, vagy új szempontok szerint felépíteni azt. Ebben az értelemben egyfajta öngyógyításról is kell beszélnünk. A helyes lelkigondozásban viszont nem ezeket tekintjük célnak, ugyanis ezek csupán jelek, amelyek kísér(het)ik a lelkigondozás lényegét, a bűnbánatra jutást és a bűnbocsánat hirdetését. Éppen ezért a bűnbocsánat hirdetését soha nem pótolhatjuk analízissel, terápiával, mivel a bűn korlátait a legjobb analízis sem számolhatja fel.²⁸ E tény jelentőségének tudatában kell lenniük a pszichoterápiás és pszichiátriai szakembereknek is. Thurneysen úgy véli, hogy szükség volna olyan lélektanra és pszichiátriára, amely a végső dolgokról is tud. Az ilyen lélektan és pszichiátria elősegíthetné azt, hogy a beteg ember helyesen értelmezze betegségét és helyesen is viszonyuljon ahhoz.

Az előbbi két alpontról az tűnik ki, hogy Thurneysen ambivalens módon viszonyul a pszichológiához, illetve a pszichoterápiához.²⁹ Gyakran viselkedik iránta ellenszenvvel, illetve lekicsinylően beszél róluk; máskor viszont elismeri, hogy felhasználhatók bizonyos megkötésekkel. Viszont egyértelműen állást foglal a Szentírás tekintélyén alapuló lelkigondozás felsőbbrendűsége mellett.

A kérügmaticus lelkigondozás hatása a magyar református pasztorációs szemléletre és gyakorlatra

Thurneysen kérügmaticus lelkigondozástana hatást gyakorolt a magyarországi és erdélyi református egyházbeli pasztorációs gyakorlatra is, és ennek főleg igeközpontúsága és gyülekezethez való kötöttsége épült bele a lelkigondozói szemléletbe és gyakorlatba. Borbáth Dániel például ezt írja:

„A lelkigondozás lényegében igehirdetés. Isten tulajdon Igéje hangzik az egyházi szolgák szájából ‘mintegy a szentélyből’. Az igehirdetés bűnbánatra hívó, megtérésre felhívó szó. Ugyanakkor azonban a Krisztusban adott bűnbocsánat hirdetése. A református lelkigondozás továbbá egyházfegyelméletet is jelent: célja az egyén és a gyülekezet megszentelődő élete.”³⁰

²⁸ Eduard Thurneysen: *A lelkigondozás tana*, 182.

²⁹ Riess, Richard: *i. m.* 169.

³⁰ Borbáth Dániel: Református elődeink a lelkigondozásról. In: *Református Szemle* 1954, 38.

A lelkigondozás alaptételei című írásában Horváth Jenő egy kissé tágabban véve értelmezi a lelkigondozást. Ezt olyan szolgálatként határozza meg, mint amely Isten rendelésének és a hívő ember felismerésének következménye, hogy tudniillik Isten pásztorként küldi őt másokhoz. Ezért a Szentléleknek engedelmeskedve hirdeti az Igét a mindennapi életben, és személy szerint imádkozik a reá bízott személyekért, hogy azok megállhassanak hitükben és megerősödhesenek. A lelkigondozás egyfelől személyes munka, de ugyanakkor egyházi munka is, amit Isten az egész gyülekezetre, az egész egyházra bízott.³¹ Horváth Jenő nagy hangsúlyt fektet az imádkozás jelentőségére a pasztoráció tekintetében, s ezt az álláspontot megtaláljuk Makkai Sándor *Poimenika* című könyvében is.

Makkai Sándor elfogadja a thurneyseni lélekfelfogást, hogy tudniillik, amikor az emberi lélekről beszélünk, nemcsak a *pszüchét* értjük azon, hanem az ember *személyes egészét*, testét-lelkét-szellemét Isten előtt, úgy, ahogy erről a Szentírás beszél. Ebben az értelemben a lelkigondozás nemcsak a *lélek gondozása*, hanem olyan segítségnyújtás, amely az egész embert állítja Isten elé, hogy az oda tudja szentelni magát Istennek. Amikor ez utóbbi megtörténik, az ember egész valójával dönt, és fordul el önmagától Istenhez. Ez a megfordulás csak harc által valósulhat meg, ugyanis az ember csak akkor tud döntésre jutni, teljes egészében odafordulni Istenhez és átadni önmagát neki, amikor megharcol önmagával, feladja magát, énjét.³² A döntést tehát harc előzi meg. A harcot viszont meg kell előznie a baj, nyomorúság és az ebből következő elveszettség felismerésének.

Ákárcsak Thurneysen, a lelkigondozásban Makkai Sándor is kiemelt szerepet tulajdonít a lelkipásztor személyének. Azonban nem képvisel annyira autoriter lelkigondozói hozzáállást, mint Thurneysen, s inkább a lélek mellé odaálló és vele együtt tusakodó magatartást szorgalmazza. Miközben a szenvedő lélek a szabaduláshoz vezető utat keresi, de holtpontra jutva vesztegel, a lelkipásztor odaáll mellé: a bűnállapot közösségébe. Viszont nem tanítással vagy kioktatással, hanem inkább vallomással, s ugyanakkor úgy, mint aki már tud valamit, amivel segíthet. Hit által tudja az irányt, amerre tovább kell lépni. A lelkipásztor egyfelől a szabadulást kereső lélek segítőtársa; másfelől a Szentlélek eszköze, hogy a lelkileg gondozott célba jusson. Ennek viszont az a feltétele, hogy önnön gyarlóságának tudatában saját bűnei ellen is küzdjön, ismerje azt a fegyvert, amellyel küzdeni kell a bűn ellen, és használja is azt saját életében, végül pedig személy szerint ismerje és tartsa számon a lelkeket, hogy a legmegfelelőbbben tudjon segíteni nekik.³³

Makkai Sándor ugyanúgy vélekedik a lelkigondozás és a különböző pszichoterápiák közötti viszonyról, akárcsak Thurneysen: a helyes lelkigondozás feltételezi az emberismeretet, de a lélektani ismeret önmagában senkit sem tesz lelkigondozóvá. Makkai tehát úgy tekint a lélektanra, mint ami a lelkigondozás szükséges segédtudománya.

Kritikai hangok

Thurneysen lelkigondozói gyakorlata széles körben talált követőkre a hajdani református lelkészek között, azonban elutasításba is ütközött azok részéről, akik helyet adtak a kortárs zürichi teológus, Emil Brunner kifogásainak. Brunner merevnek tekintette Thurneysen lelkigondozói gyakorlatát, és többször is szóvá tette Barth és Thurneysen merev felfogását

³¹ Horváth Jenő: *A lelkigondozás alaptételei*. In: *Református Szemle* 1948, 558.

³² Makkai Sándor: *Poimenika*. Magyar Református Egyház kiadása, Budapest 1947, 202.

³³ Uo. 204–205.

az Isten és ember közötti kapcsolódás lehetőségéről (*Anknüpfungsmöglichkeit*). Nézetét levelezés útján is kifejtette, de érvelése nem talált meghallgatásra.

Thurneysen a múlt század 60-as éveitől kezdve, tehát a terápiás lelkigondozás térhódításával egyidejűleg került a heves bírálatok kereszttüzébe. Egyik leghangosabb bírálója Joachim Scharfenberg német teológus, pszichoterapeuta és pasztorálpszichológus volt. Scharfenberg a kérügmátikus lelkigondozás beszélgetésvezetését *a beszélgetéssel való autoriter visszaélésként* értékelte, s ebben a klerikális önfenntartás biztosításának enyhe tendenciáját látta. Azon a nézeten volt, hogy amikor két ember beszélget, le kell mondani a matematikai értelemben vett pontosságról, az ismeretelméleti értelemben vett objektivitásról és az autoriter információátadásról. Ezek helyett szabadságot kell biztosítani az ember számára, és lehetőséget kell adni neki a szabadság gyakorlására. A kérügmátikus lelkigondozás folyamán abból adódik a beszélgetés helytelen gyakorlata, hogy a lelkigondozóinak minősülő beszélgetésben *szükségszerűen* be kell következnie az igehirdetésnek. Ez a hozzáállás viszont megakadályozza a lelkigondozót abban, hogy szabadon figyelhessen kliense beszédjére, mert mindig szem előtt kell tartania a „forgatókönyvet”, és ezért a lelkigondozó inkább arra összpontosít görcsös figyelemmel, hogy kell bekövetkeznie a törésnek (*Bruch*), és mikor kell neki ennek érdekében közbelépnie.³⁴

A több oldalról is megfogalmazott kritika szerint Thurneysen beszélgetésvezetése lelkigondozói formalizmushoz vezet, amelyet követői közül sokan metodikai ábraként értelmeztek és fogadtak el.³⁵ Az ilyen irányú lelkigondozói beszélgetésvezetésben a lelkigondozottat mindig gyerekként kezelik, a lelkigondozó pedig szülőként rendelkezik felette. Ennek pedig az a következménye, hogy a tekintélyelvű, igékkal alátámasztott intő beszéd ösztönelfojtásra kényszerítheti a gondozottat, az ösztönelfojtás pedig ekléziogén neurózist idézhet elő.³⁶

A mélypszichológiából kiindulva Joachim Scharfenberg a *beszélgetést mint terapeutikumot* látja hasznosnak a kérügmátikus lelkigondozási módszerrel szemben. Ennek során a beszélgetőpartnerek között teljes egyenjogúságnak kell lennie, a beszélgetés nem történhet programszerűen, és lehetőleg egyik fél sem vezeti direktíve a beszélgetést, hanem inkább a közös előrehaladásnak kell megvalósulnia. A lelkigondozónak szabadságot kell biztosítania a lelkigondozott számára, ha kell olyan módon is, hogy a maga szabadságát korlátozza.

A teológus és pasztorálpszichológus Gyökössy Endre azt a nézetet képviseli, hogy ezzel a módszerrel csak azt az embert lehet lelkigondozásban részesíteni, aki Szentírásnak tekinti az Igét, és azt feltétel nélkül tudja elfogadni. Ez a fajta lelkigondozás azonban – paradox módon – egyszerre túl sok és túl kevés az elvilágiasodott vagy csak hagyományosan vallásos ember számára;³⁷ és csak abban az esetben lehet hatásosan alkalmazni, ha a lelkigondozó szuggesztív hatást tud gyakorolni a gondozottra, a lelkigondozott pedig „visszacsúszik” annak a gyermeknek a szintjére, akit egykor ő részesített hitoktatásban, s aki ennél fogva fenntartás nélkül képes elfogadni a lelkigondozó hitoktatói tekintélyét és az általa kijelentett igazságokat. Ám ebben az esetben máris felmerül a jogos kérdés: helyes-e és szabad-e egy felnőttet gyermekként kezelni?

³⁴ Scharfenberg, Joachim: *Seelsorge als Gespräch*. 5. Auflage. Vanderhoeck & Ruprecht Verlag, Göttingen 1991, 12–13.

³⁵ Klessmann, Michael: *i. m.* 61.

³⁶ Scharfenberg, Joachim: *i. m.* 18.

³⁷ Ld. Hézsér Gábor: *A pásztori pszichológia gyakorlati kézikönyve*. Kiadja a Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest 1991, 7.

Michael Klessmann szintén megállapítja, hogy a kérügmaticus lelkigondozás már a múlt század második felének szekularizálódott világában is idegenül kezdett hatni és elidegenedést váltott ki a pasztorációval szemben. A „gyóntatótya” lelkész, aki ítéletet és kegyelmet hirdetett, nem felel meg annak a demokratikus gondolkozásmódnak és társadalmi berendezkedésnek, amely alapvető értéként kezelte az egyén önrendelkezését.³⁸ E lelkigondozói módszer eredménytelenségét leginkább azok a lelkészek tapasztalták, akik a klinikai lelkigondozásban tevékenykedtek, és ennek nyomán megfogalmazódott bennük az igény egy új, terápiái jellegű lelkigondozás iránt.

Thomas Oden amerikai teológus azt kifogásolja Thurneysen módszerében, hogy a lelkigondozási folyamatot a verbális ítélet- és kegyelemhirdetésre redukálja, továbbá mellőzi az empátiát, és nem fektet hangsúlyt a lelkigondozó résztvevő jelenlétére (participáció).³⁹ Wolfgang Offele pedig ezzel a kérdéssel összegzi kritikáját: egyáltalán létrejöhet-e ott valódi beszélgetés (mutuum colloquium) a lelkigondozó és a lelkigondozott között, ahol a lelkigondozó következetesen arra törekszik, hogy társát Isten keze alá, Isten birtokába helyezze.⁴⁰

Jürgen Ziemer úgy értékeli, hogy a thurneyseni lelkigondozói beszélgetésen azt kell értenünk gyakorlatilag, hogy a lelkigondozó „rááll” az embertársára. Az ilyen beszélgetésben pedig nincs lehetőség arra, hogy szabadulás és gyógyulás származzék két ember vízszintes síkon való találkozásából. Ehhez az Isten kegyelméről szóló Ige továbbítása (*Ausrichtung*) szükséges a bűnös számára, ami beszélgetésmetodikailag már az aszimmetrikus prédikáló–hallgató kapcsolatra való áttérést jelenti.⁴¹

Értékelés

Eduard Thurneysen lelkigondozástana ötvöződik a rendszeres teológiai szemlélettel, és nemcsak a reformátori teológia követhető nyomon benne, hanem a barthi újreformátori teológia hatása is. Jelentősége az, hogy újra az igeközpontú pasztorációra fekteti a hangsúlyt a liberális teológia és a kultúrprotestantizmus felfogása ellenében.

A lelkigondozás szabályozott és kötött beszélgetés Thurneysen felfogásában, s ha ez nem is kimondottan forгатókönyv szerint történik, a főbb pontjai, amelyek mentén haladnia kell, eleve rögzítettek. Ez azt jelenti, hogy mindig az előre meghatározott kerethez kell igazodnia a tartalomnak, és soha nem történhet fordítva, mert az már nem tekinthető valódi értelemben vett lelkigondozásnak. Ezt a lelkigondozást többnyire tekintélyelvű lelki vezetésnek tekinthetjük. Thurneysen követői fontosnak tartották azt az igei követelményt, hogy az emberi élet egészét Isten ítélete alá kell helyezni. Ezért a lelkigondozói beszélgetés közben azt a pontot keresték a bűnös ember életében, ahol az nincs összhangban a Szentírással.⁴²

Eduard Thurneysen lelkigondozás-tanának az az erőssége, hogy differenciált emberképet mutatott fel. Viszont gyenge pontja, hogy nagyon nehezen lehetett tanítani és megtanulni. Ugyanis nehezen megragadható benne: miként is történik meg az az átvál-

³⁸ Klessmann, Michael: *i. m.* 77.

³⁹ Oden, Thomas C.: *Contemporary Theology and Psychotherapy*. Westminster Press, Philadelphia 1966, 76. skk., 78. skk. Idézi Riess, Richard: *i. m.* 183.

⁴⁰ Offele, Wolfgang: *Das Verständnis der Seelsorge in der pastoraltheologischen Literatur der Gegenwart*. Matthias-Grünwald-Verlag, Mainz 1966, 159. Idézi: Riess, Richard: *i. m.* 183.

⁴¹ Ziemer, Jürgen: *Seelsorgelehre*. 2. Auflage. Vandenhoeck & Ruprecht Verlag, Göttingen 2004, 82–83.

⁴² Szabó Lajos: *Teológia és praxis*. http://nyitottegyetem.phil-inst.hu/teol/szabo.htm#N_21_ (az utolsó megtekintés dátuma: 2011. június 18.)

tás, amikor az emberi beszélgetésből az Isten Lelkétől megragadott beszélgetés lesz.⁴³ Az is nehezen megfogható benne, hogy a lelkigondozó szavai meddig maradnak saját gondolatainak kifejezései, és mikortól lesznek azok az Isten Lelkétől ihletett beszéd.⁴⁴

Eduard Thurneysen egyoldalúan hangsúlyozza az ember Istennel való kapcsolatát, és mellőzi a másik emberrel és önmagával, illetve a világgal való kapcsolatát, pedig a függőleges és a vízszintes viszonyulás között szoros összefüggés van.

Thurneysen a gyülekezethez köti a lelkigondozást. Ez olyan erőssége felfogásának, amelyet több pasztorálszichológus újra felfedezett és hangsúlyozott a huszadik század utolsó éveiben. Lelkigondozásának igecentrikus vonását és annak nyomatékos hangsúlyozását, illetve érvényesítését pedig a múlt század kilencvenes éveiben láthatjuk viszont Helmuth Tacke és Peter Bukowski lelkigondozás-konceptiójában.

Felhasznált irodalom

- Barth, Karl: *Kirchliche Dogmatik*. IV/3. Evangelischer Verlag AG, Zollikon-Zürich 1959.
- Borbáth Dániel: *Református elődeink a lelkigondozásról*. In: *Református Szemle* 1954, 29–38.
- Daewel, Hartwig: *Seelsorgekonzeptionen seit der dialektischen Theologie*. In: *Handbuch der Seelsorge*. 1. Auflage, Evangelische Verlagsanstalt GmbH., Berlin 1983.
- Eduard Thurneysen: *A lelkigondozás tana*. Református Konvent Sajtóosztálya, Budapest 1950.
- Hézszer Gábor: *Der Beistand als eine Grundfunktion der Seelsorgepraxis*. Diss. (masch.), Bielefeld – Bethel 1983.
- Hézszer Gábor: *A pásztori pszichológia gyakorlati kézikönyve*. Kiadja a Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest 1991.
- Horváth Jenő: *A lelkigondozás alaptételei*. In: *Református Szemle* 1948, 558–561.
- Klessmann, Michael: *Seelsorge – ein Lehrbuch*. Neuirchener Verlag, Neukirchen Vluyn 2008.
- Liebau, Irmhild: *Seelsorgeinstitut an der Kirchlichen Hochschule Bethel. Ein Lehrbuch*. Neukirchen; Bielefeld 2004, 2. (egyetemi jegyzet).
- Makkai Sándor: *Poimenika*. Magyar Református Egyház kiadása, Budapest 1947, 202.
- Németh Dávid: *Isten munkája és az ember lebetőségei a lelkigondozásban*. Kálvin Kiadó, Budapest 1993.
- Offele, Wolfgang: *Das Verständnis der Seelsorge in der pastoraltheologischen Literatur der Gegenwart*, Matthias Grünewald Verlag, Mainz 1966.
- Riess, Richard: *Seelsorge. Orientierung, Analysen, Alternativen*. Vanderhoeck & Ruprecht Verlag, Göttingen 1973.
- Scharfenberg, Joachim: *Seelsorge als Gespräch*. 5. Auflage. Vanderhoeck & Ruprecht Verlag, Göttingen 1991.
- Schneider-Harpprecht, Christoph: *Script zum Vorlesung „Seelsorge“ an der Kirchlichen Hochschule Bethel*. 1998.
- Szabó Lajos: *Teológia és praxis*. http://nyitottegyetem.phil-inst.hu/teol/szabo.htm#N_21_ (az utolsó megtekintés dátuma: 2011. június 18.).
- Thurneysen, Eduard: *Die Lehre von der Seelsorge*. Evangelischer Verlag AG, Zollikon-Zürich 1957.
- Thurneysen, Eduard: *Seelsorge im Vollzug*. EVZ-Verlag, Zürich 1968.
- Zierner, Jürgen: *Seelsorgelehre*. 2. Auflage, Vanderhoeck & Ruprecht Verlag, Göttingen 2004.

⁴³ Liebau, Irmhild: *Seelsorgeinstitut an der Kirchlichen Hochschule Bethel. Ein Lehrbuch*. Neukirchen; Bielefeld 2004, 2. (egyetemi jegyzet).

⁴⁴ Eduard Thurneysen: *A lelkigondozás tana*, 78–79.